

Мара Кнежевић¹

*Универзитет у Новом Саду
Педагошки факултет у Сомбору*

Александар Нађ Олајош²

*Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет*

МУЛТИКУЛТУРАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ У ИНТЕГРАТИВНОЈ НАСТАВИ

Полазећи од значаја мултикултуралности и потребе за њеним развојем, у раду су истакнуте могућности мултикултуралног образовања кроз наставни процес. Наиме, пошло се од чињенице да савремена настава не поклања довољно пажње развоју мултикултуралности, тј. да су друштвена разноликост, богатство култура, језика, обичаја, традиције слабо заступљени у наставним програмима. У том смислу, посебно су апострофиране претпоставке развоја мултикултурализма кроз садржаје интегративне наставе језика, књижевности и верске наставе. У светлу наведених поставки, закључује се да, сходно захтевима савременог мултикултуралног друштва, васпитно-образовни систем мора трагати за новим идејама и решењима у интегративној настави, заснованој на корелацији и интеграцији наставних садржаја, те да имплементирање мултикултуралног образовања у наставни процес, наставу чини пријемчивом и занимљивом савременом ученику.

Кључне речи: мултикултурално образовање, језик и књижевност, страни језик, верска настава, интегративна настава, корелацијско-интеграцијски систем

Увод

У научном дискурсу појмом мултикултуралности баве се углавном све друштвено-хуманистичке науке. У области политике, мултикултуралност означава државну политику јасно дефинисаних циљева кроз „подржавање складних односа између етничких група и дефинисање односа између државе и националних мањина” (Semprini 1999: 147). Овако схваћено мултикултурално друштво представља грађанску културу засновану на признавању основних институција правног и економског система, али и права на културну различитост.

1 maraknez@sbb.rs

2 naj.aleksandar@gmail.com

У смислу фактичког културног плурализма мултикултуралност је једно од обележја сваког друштва. Овако схваћена мултикултуралност „представља већ и чињеницу да у оквиру исте културе постоје бројне поткултуре и противкултуре” (Трипковић 2004: 192). Поткултура изражава „културну посебност једног друштвеног слоја у културном понашању” (Видојевић 1997: 152). Тако, на пример, општи културни модел једног народа карактерише поштовање традиционалних вредности, коришћење националног, односно матерњег језика, уважавање књижевних и уметничких дела националне уметности, поштовање одређених правила понашања (оно што се сматра у једној култури као друштвено прихватљиво понашање у другој култури то не мора бити), система вредности и поштовања своје религије. Унутар општег културолошког модела могуће је уочити и разликовати поткултуре, као својеврсне посебности општег типа, као нпр. сеоска и градска поткултура, омладинска и масовна поткултура и слично. Једном „врстом поткултуре одређује се специфичност унутар општег типа културе” (Видојевић 1997: 153), што значи да учесници у сеоској и градској средини неће нпр. користити исти српски језик, али ће сви уважавати моралне норме народа коме припадају. На тај начин долази до модификације основног културолошког модела. Укратко речено, мултикултуралност захвата свет у свим његовим сферама. Поред економског, политичког и социјалног развоја, мултикултуралност захвата и област културе и образовања.

Мултикултурално образовање

У педагошкој литератури мултикултурално образовање се дефинише као учење о другим културама, чиме се омогућује прихватање или бар толеранција других култура. Такође, мултикултурално образовање може да се дефинише и као „главни циљ једнаких образовних могућности за различите расе, полове, етничке и културне групе” (Banks 1999: 11). Овако дефинисано мултикултурално образовање подразумева:

- Сваки ученик мора имати једнаке могућности развоја сопствених потенцијала.
- Сваки ученик мора бити припремљен да комплетно узме учешће у друштву које је изразито инетркултурално. (Интеркултуралност је динамички појам којим се успостављају везе и развијају односи између група које припадају различитим културама. Интеркултурализам претпоставља мултикултурализам и указује на размену међу културама и дијалог на различитим нивоима: локалном, регионалном, националном и међународном.)
- Наставници морају бити припремљени за ефикасно подстицање, вођење и усмеравање сваког индивидуалног ученика, без обзира да ли он потиче из истог или различитог културног миљеа.
- Школе морају бити активни учесници у борби против свих видова опресије, пре свега спречавајући опресију у свим видовима школ-

ског живота, а онда развијајући друштвено критичку свест код својих ученика и спремност да активно учествују у друштву.

- Васпитно-образовни рад мора бити усмерен на ученике, на њихова искустава и њихове културне и друштвене карактеристике.
- Наставници морају преузети активну улогу у преиспитивању сопствене педагошке праксе, у континуираном праћењу како се њихов рад манифестује у односу на учење сваког ученика, какве методе и поступке користи у пракси, у евалуацији, у саветовању, у избору уџбеника и помоћног наставног материјала. (Олјаћа 2007: 127).

Мултикултурално образовање треба да кроз разне активности, како наставне тако и ваннаставне, интегрише наставне садржаје и теме, ставарајући свест о различитости и учењу о заједницама других људи, традиција и култура (Tiedt 2005). Ученичке прославе етничких различитости граде емпатију и позитиван однос међу ученицима.

У Суботици, током летњих месеци постоји „Етно фестивал”, где је на сликовит и колоричан начин приказан уметнички израз одређених етничких група. Такође, као позитиван пример упознавања са другим културама може послужити и усмерена посета ученика етно кућама.

Идеје мултикултуралног образовања проналазимо примењујући корелацијско-интеграцијски дидактичко-методички систем у настави, повезујући теме и наставне области књижевности и језика, историје и географије, музичке и ликовне културе. Настава географије није ограничена само на упознавање и изучавање садржаја природе земље. Ученици се упознају и са елементима националне географије где се могу формулисати циљеви сагледавања и упоређивања националне и европске традиције, или пак компарација блага наших и европских простора. И настава грађанског васпитања остварује велики ниво мултикултуралног образовања. Наставни садржаји грађанског васпитања доприносе:

- бољим односима међу вршњацима у погледу пола, способности и етничке припадности,
- смањењу предрасуда и повећавању толеранције према различитостима, што представља битну одлику демократске личности (Budić 2009: 1342).

На овај начин ученици стичу целовиту слику о разликама и појавама као што су толеранција и међусобно разумевање.

Мултикултуралност у настави језика и књижевности

Настава српског језика и књижевности у основној и средњој школи доприноси схватању мултикултуралних односа и веза, развијајући интелектуалне претпоставке за поимање других култура, разних система вредности, моралних и естетских категорија. У школском систему настава матерњег језика свакако је најзначајнија. Она треба да развије, обогати и прошири језичке способности ученика у комуникацији да би се он успешно уклопио у своје окружење и остварио своју личност.

У методици српског језика и књижевности говори се о интегралном приступу настави језика и књижевности. Спој ова два подручја чини треће подручје, културу изражавања, јер се у њему они функционално испољавају и повезују. Иако је књижевност уметност, а лингвистика наука, неопходно их је повезати у настави. При томе треба уважавати обе области, јер оне имају равноправан однос и међусобно су условљене. Отуда се у настави српског језика и књижевности и говори о принципу јединства. О овом јединству пишу наши методичари, истичући да „као што у природним наукама треба испитати појединости, па на основу тих испитивања доносити закључке, тако и при учењу језичке грађе треба оживети језичко осећање, да се правила лако могу извући из саме грађе, из онога што је већ асимилувано” (Pavlović 1962: 68).

У систему нашег образовања у прошлости уочава се развојна и континуирана линија равноправног уважавања сфере науке, односно лингвистике и сфере духа, односно књижевности. Већ у првим читанкама друге половине XIX века проналазимо ово јединство, где се на крају налази део под називом *Језикословље*. Овим делом су обухваћена граматичка правила. Између два рата испод књижевних дела постављана су питања из књижевности, а затим из граматике. На овај начин указано је на корелацију унутар самог предмета.

Ваљана интерпретација књижевних дела се не може замислити ни без савремених лингвистичких теорија. Познавање ових теорија неопходно је због сагледавања језичких појава. Мултикултуралност проналази своје обележје управо унутар лингвистичких праваца. У Сосировој теорији се, између осталог, говори о вези језика и социјалних услова, што је посебно изражено у делима народне књижевности, народној епизици и бајкама. Поред тога, треба водити рачуна о „синхроном и дијахронном приступу језику, који је значајан за народне бајке. У њима посебно место заузима лексика, у чијем се објашњавању мора имати у виду дијахрона равна” (Ђорђевић Милошевић 2000: 15). Народно књижевност са ових простора представља чуваре језичког блага, очување националног идентитета и културе.

Мултикултуралност је највише повезана са социолингвистиком и њеним теоријама о повезаности културе и језика. Социолингвистичка истраживања се „темеље на уверењу да се језик испољава у различитим видовима, зависно од тога ко њиме говори, коме говори и зашто говори” (Ivić 2001: 129). Могуће је закључити да основна одлика језичког система постаје варијантност.

Мултикултуралност проналазимо и у теорији књижевности, нарочито у социолошкој методи. Ова метода омогућује да се у књижевном делу открије богати изнијансирани живот, да се уочи да она није само предмет забаве већ и истине о сложености и целини света. Слика света заснива се на социолошким категоријама као што су: породица, етика и религија. Настанак сваког књижевног дела повезан је са развојем друштвених токова.

Између уметности и друштва постоји добро изграђен однос међусобне повезаности. Уметност је „огледало друштва” у коме се све добре и лоше стране једног друштва одражавају. Уметност обликује друштво пружајући позитивне примере, или потпуно супротно, лоше понашање представља као добро. Потпуно је јасно да књижевно дело може „одражавати само неке видове друштва и да никада у потпуности не даје савршен одраз тих видова” (Griswold 1994: 17). Савремена социологија наглашава изједначавање друштвене и уметничке релације књижевног дела, што истовремено представља и полазну основу мултикултуралности.

Услови у којима се дела стварају су веома значајни. Сартр истиче да је главни мотив уметничког стварања „потреба да се осетимо битним у односу на свет” (1984: 26), истичући важност да се књижевно дело посматра у значењским и социолошко-историјским релацијама. Голдман своју методу назива структуралистичко-генетичка, желећи да усагласи структурализам и савремену социологију. Он је јасно истакао своју хипотезу о колективном карактеру стварања, наглашавајући да су структуре света у књижевном делу „хомогене менталним структурама извесних друштвених група или стоје са њима у односу који се да разумети” (Goldman 1967: 189). Дело се мора посматрати као одраз колективне свести и постаје својеврсни катализатор мишљења групе којој је намењено.

Социолошки приступ у школској интерпретацији треба да пружи помоћ при тумачењу бајке са аспекта друштвене целине. Човек је индивидуално-друштвено биће, при чему су и појединац и друштво конкретно-историјске категорије битно повезане једна с другом. Писац или аутор може свесно или несвесно да пројектује одређене идеје средине којој припада. Ово се посебно може применити на народне ствараоце, који преносе колективни дух свог времена.

За разумевање „Илијаде и Одисеје” нису неопходне биографске чињенице писца, али без познавања грчке религије и друштвених односа Хомеровог доба не би се имао целовит и комплетан приступ делу. То се не односи само на економске токове, већ и на положај уметника који је део друштвене заједнице. У наставној обради поменуте наставне јединице намеће се примена мултикултуралних принципа заснованих на интегративној настави.

У школској интерпретацији, за боље разумевање народне бајке неопходно је повезати друштвене процесе и стваралаштво. Друштвени процес изражава динамичку, развојну страну једне друштвене појаве или низа друштвених појава међусобно повезаних. Међутим, различити су „историјски нивои, садржаји, интензитет и темпо друштвених процеса и због тога су друштвени процеси битно различити у друштвима која напредују и друштвима која заостају, или назадују у целокупном развоју” (Vidojević 1997: 75). Народни ствараоци, своја дела стварају полазећи од реалних животних услова, трансформишући их у нове слике.

У оквиру социолошке теорије важно питање јесте однос између етике и књижевног дела. Етика дела везана је за одређене облике друштва-

ног живота и често је повезана са религијом, посебно у случају народне књижевности. Морална правила нису „конвенционализоване норме, одсечене од етнографске стварности, него су везана за начин живота традиционалног приповедача” (Radulović 2009: 67).

Током историјског развоја књижевност се проучавала методолошким приступима. Од првих теоријских ставова, до данашњих дана, тумачењу књижевности се приступало са различитих аспеката. Примарно у сваком приступу јесте питање на који начин анализирати дело: да ли поћи од ванлитерарне равни или од самог дела. Читав XX век је испуњен бројним полемикама, усаглашавањима и различитим приступима. Сваки аутор има своје визије решавања овога питања, али је код многих основни проблем ограничен, тако да је тешко прихватити ставове само једног. Кроз све ове теорије провејава неки од елемената мултикултуралности.

У наставном процесу, учитељи и наставници имају могућност да самостално изаберу који ће приступ користити, јер је сваки од методолошких поступака прихватљив ако разоткрива ткиво књижевног дела, како би ученик закључио да утицај ликова, догађаја и прича не заустављају ни границе, ни време, већ да се повезују садржаји језика, књижевности, етике и филозофије.

Мултикултуралности у настави страних језика

Настава страних језика је изузетно погодна за разумевање различитих култура и културних образаца применом корелацијско-интеграцијског система. Међутим, предуслов за учење страног језика је успешно владање својим језиком. Учењем матерњег језика ученици се припремају за „културну језичку комуникацију, да схватају и тумаче језичке појаве и да своја језичка знања примењују приликом говорења, писања и читања, као и за културни дијалог и језичку толеранцију” (Petrovački 2008: 9).

Учење страног језика није само средство комуникације и интеракције, него укључује и другу позицију, где језик долази у функцију упознавања са елементима и обичајима изворних говорника и упознавања одређених вредности подручја тог говорног језика. Учење страног језика у срединама у којој се не чује други говор сем матерњег, у којој се страни говорни израз чује једино уз компетентног наставника доста је тешко. Често теоретичари језика истичу да то није „учење језика на делу, у ситуацији која би одговарала потребама савременог друштва” (Đolić 1993: 56). Управо из наведеног разлога, неопходно је у наставне планове уводити садржаје попут стицања информација о енглеским, немачким, италијанским градовима и знаменитостима, упознавање са традиционалном кухињом и специјалитетима, упознавање ученика са изворним делима из области књижевности, као и упознавање ученика са врхунским остварењима у области сликарства и уметности уопште.

Изучавање страних језика, посебно енглеског језика, постало је обавезујуће за комуникацију на свим просторима. Међутим, доминација

једног језика над другима доводи до опасности да културе других народа буду запостављене и претпостављене једносмерном начину изражавања, чиме се губи богатство мултикултуралности. Поред тога, постоји опасност од „губљења језика, утапања једне културе у другу, што је свакако поражавајуће, ако уз прокламовање толеранције у савременом свету истичемо и право сваког народа на свој језик и своју културу” (Avramović 2008: 41).

У настави страног језика, неопходно је развијати и вежбати комуникационе вештине, како би ученици „дискутовали и разговарали, имајући слободу да изражавају сопствено мишљење и развијају нове идеје” (Klemenović 2008:49). На овај начин ученици стичу способност разговора на другом језику, а то постаје и први корак у идентификовању са људима који говоре други језик и њиховим друштвом.

Учење страног језика у настави треба да обилује наставним и ваннаставним активностима како би се ученици заинтересовали за стицање језичких способности. У Суботици, у ОШ „Сечењи Иштван”, на Европски дан језика одржан је програм о језицима и културама који се говоре и уче у овој школи. Ученици су кроз рецитаторску, драмску и плесну секцију представили српску, мађарску, енглеску и немачку књижевност и културу. На овај начин ученици су уочили постигнућа различитих етничких група проширујући своја сазнања и видике.

Мултикултуралност у верској настави

У сложеном свету XXI века све је раширенија свест о значају религије и верског васпитања и образовања. Религија не само да доприноси утемељењу цивилизација током целе историје, већ и директно утиче на савремене међународне односе и важне догађаје у свету. Током развоја друштва религија је понекад постајала епицентар збивања. Она се не може издвојити из духовне климе једног времена, јер је као врста апстрактног начела неодвојиви део живота друштвене заједнице.

Религијска култура представља један од „темељних стубова културе уопште, познавање религије и њених вредности изузетно олакшава разумевање историје, филозофије, књижевности итд.” (Kuburić, Zuković 2010: 85). Улога веронауке у образовању је изузетно велика, јер она не само да учи вери, истинским вредностима, традицији, већ даје и јасан филозофски одговор на питања о животу која се свакако јављају међу младима и стога као таква пружа неопходна сазнања ученицима.

У Правилнику о наставном програму основног образовања и васпитања дефинисани су циљеви и задаци верске наставе. Циљ верске наставе јесте да ученици стекну знања о томе да постојање света има своју сврху, при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном односу према другим религијама прихватајући сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско опредељење (Gajić, Zuković 2007: 166). Кроз наставне садржаје верске наставе ученици треба да развију морално од-

говорно понашање, да уче о својој верској заједници „негујући сопствени верски идентитет, који наравно подразумева познавање и поштовање другог и другачијег” (Kuburić, Zuković 2010: 37).

У плану и програму катехезиса за основне и средње школе, проналазимо да у верској настави ученици треба да:

- развију отвореност и однос према Богу као другој и другачијој личности у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човеку као икони Божијој, тј. личности, такође, другачијој у односу на нас, те да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза;
- изграде способност за дубље разумевање и вредновање културе и цивилизације у којој живе, историје човечанства и људског стваралаштва у науци и другим областима;
- помогне у одговорном обликовању заједничког живота с другима, успостављањем равнотеже између властите личности и заједнице.

Наведени циљеви и задаци јасно упућују на констатацију да верска настава, представља мост између образовног и верског система, а настоји своје садржаје прилагодити демократски оријентисаној личности и савременим мултикултуралним стремљењима у образовању. Сложене захтеве верске наставе реализује вероучитељ, чија је личност од изузетне важности, јер он поред стручног знања мора поседовати и све позитивне особине личности.

Верска настава треба да буде у најтешњој вези са осталим предметима, а понуђени садржаји треба да се допуњују садржајима осталих наставних предмета. На тај начин, одређени садржај могуће је сагледати компаративно и мултикултурално. Верска настава је у највећој мери повезана са наставом књижевности (Gajić Zuković, 2012). Пошто је религија основа бића и постојања, она утиче и на уметност. Историја уметности постаје историја духа.

У делима народне књижевности налазимо и религиозне мотиве, које морамо посматрати кроз дух времена, у равни историјских и културних догађања.

Ученик православног катихизиса приликом обраде народне песме и тумачења одређених религиозних појмова сагледаће компаративно одређену појаву, на пример - појам литургије у верској настави и исти појам сагледан у књижевном делу, а мултикултурално сагледавање може бити присутно код ученика другог катихизиса.

Да би се постигао овај ниво обраде наставних јединица, у наставној пракси је важна тимска сарадња вероучитеља и учитеља, односно наставника.

Закључна разматрања

Савремено друштво све више постаје мултикултурално и плуралистичко у свим сферама живота. У мултикултуралном окружењу најважнију улогу има васпитно- образовни систем који сходно захтевима

савременог друштва мора трагати за новим идејама и решењима у настави. Мултикултурални контекст друштва намеће потребу за упознавањем различитих култура, уважавајући и поштујући културе, обичаје и традиције припадника етничких група, при чему се активно делује на смањивање предрасуда и стереотипа. Мултикултуралност ће допринети ефикасној настави само ако прожима наставу у целости, односно, потребно је увек и када је то могуће и кад год је оправдано, уградити у наставне садржаје и ситуације елементе културе различитих група, како би се обогатило социјално искуство ученика.

На овај начин схваћено мултикултурално образовање доводи до развијања и прихватања различитости код ученика, толерантности, поштовања и других позитивних особина. Развоју поменутих етичких категорија, поред породице, у великој мери може допринети и школа, и то кроз различите наставне садржаје које је неопходно у што већој мери повезивати у јединствене целине. Посебно значајан фактор тог развоја могу бити садржаји верске наставе.

Такође, као изузетно значајан сегмент мултикултуралног образовања препознат је и језик као средство споразумевања. Учећи стране језике, ученик индиректно упознаје другу културну заједницу, директно усваја језик стичући језичку толеранцију. У том смислу могуће је закључити да мултикултурално образовање садржи богатство идеја које, имплементирани у наставни процес, наставу чине разумљивијом и интересантнијом савременом ученику.

Литература

- Avramović 2008: Z. Avramović, *Sociologija i književnost*, Beograd: Raška škola. [orig.] Аврамовић 2008: З. Аврамовић, *Социологија и књижевности*, Београд: Рашка школа.
- Banks1999: J. A. Banks, *An Introduction to Multicultural Education*, Boston: Allyn-Bacon.
- Budić 2009: S. Budić, *Образовање за демократско друштво и развој свести за живот у мултикултуралној и интеркултуралној заједници кроз садржаје грађанског васпитања*, *Теме*, (4), 1339-1352. [orig.] Будић 2009: С. Будић, *Образовање за демократско друштво и развој свести за живот у мултикултуралној и интеркултуралној заједници кроз садржаје грађанског васпитања*, *Теме*, (4), 1339-1352.
- Vidojević 1997: Z. Vidojević, *Uvod u sociologiju*, Beograd: Stručna zajednica obrazovnih organizacija Srbije. [orig.] Видојевић 1997: З. Видојевић, *Увод у социологију*, Београд: Стручна заједница образовних организација Србије.
- Gajić, Zuković 2007: O. Gajić, S. Zuković, *Sadržaji veronauke i književnosti u korelacijskom-integracijskom metodičkom sistemu*, u: *Zbornik odseka za pedagogiju*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 162-179. [orig.] Гајић, Зуковић 2007: О. Гајић, С. Зуковић, *Садржаји веронауке и књижевности у корелацијском-интеграцијском методичком систему*, у: *Зборник одсека за педагогију*, Нови Сад: Филозофски факултет. 162-179.

- Grisvold 1994: W. Grisvold, *Cultures and societies in Changing World*, London: Pine Forge Press.
- Goldman 1967: L. Goldman, *Za sociologiju roman*, Beograd: Kultura. [orig.] Голдман 1967: Л. Голдман, *За социологију роман*, Београд: Култура.
- Genc 2007: L. Genc, *Maintenance of languages and cultures of indigenous communities in Central-Eastern Europe through education from the perspective of a psychologist*, Novi Sad: Vojvođanska akademija nauka i umetnosti.
- Đolić 1993: S. Đolić, *Književni tekst u učenju i nastavi stranih jezika*, Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu. [orig.] Ђолић 1993: С. Ђолић, *Књижевни текст у учењу и настави страних језика*, Београд: Универзитет уметности у Београду.
- Đorđević Milošević 2000: N. Đorđević-Milošević, *Od bajke do izreke: (oblikovanje i oblici srpske usmene proze)*, Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije. [orig.] Ђорђевић-Милошевић 2000: Н. Ђорђевић-Милошевић, *Од бајке до изреке: (обликовање и облици српске усмене прозе)*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Ivić 2001: M. Ivić, *Pravci u lingvistici II*, Beograd: Biblioteka XX vek. [orig.] Ивић 2001: М. Ивић, *Правци у лингвистици II*, Београд: Библиотека XX век.
- Klemenović, 2008: J. Klemenović, Вишејезичност и образовање у мултикултуралној Европи, у: *Multikulturalno obrazovanje, tematski zbornik*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 37-58. [orig.] Клеменовић, 2008: Ј. Клеменовић, Вишејезичност и образовање у мултикултуралној Европи, у: *Мултикултурално образовање, тематски зборник*, Нови Сад: Филозофски факултет, 37-58.
- Kuburić, Zuković 2010: Z. Kuburić, S. Zuković, *Verska nastava u školi*, Novi Sad: Centar za empirijska istraživanja religije. [orig.] Кубурић, Зукловић 2010: З. Кубурић, С. Зукловић, *Верска настава у школи*, Нови Сад: Центар за емпијска истраживања религије.
- Oljača 2007: M. Oljača, Концепти мултикултуралног образовања и усавршавање наставника, у: *Multikulturalno obrazovanje, tematski zbornik*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 125- 142. [orig.] Ољача 2007: М. Ољача, Концепти мултикултуралног образовања и усавршавање наставника, у: *Мултикултурално образовање, тематски зборник*, Нови Сад: Филозофски факултет, 125-142.
- Pavlović 1962: M. Pavlović, *Osnovi metodike nastave srpskohrvatskog jezika i književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Pertovački 2008: Lj. Pertovački, *Metodička istraživanja u nastavi srpskog jezika i književnosti*, Novi Sad: Filozofski fakultet. [orig.] Пертовачки 2008: Љ. Пертовачки, *Методичка истраживања у настави српског језика и књижевности*, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Radulović 2009: N. Radulović, *Slika sveta u srpskim narodnim bajkama*, Beograd: Institut za književnost i umetnost. [orig.] Радуловић 2009: Н. Радуловић, *Слика света у српским народним бајкама*, Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Semprini 1999: A. Semprini, *Multikulturalizam*. Beograd: Klio. [orig.] Семприни 1999: А. Семприни, *Мултикултурализам*. Београд: Клио.
- Tripković 2004: M. Tripković, Multikulturalnost i regionalizacija u uslovima tranzicije, *Sociološki pregled* (38), 1-2, 189-203. [orig.] Трипковић 2004: М. Трипковић, Мултикултуралност и регионализација у условима транзиције, *Социолошки преглед* (38), 1-2, 189-203.
- Tajd, Tajd 2005: P. L., Tiedt, I. M. Tiedt, *Multicultural teaching: A handbook of activities, information, and resources*, Boston: Allyn-Bacon.

Mara Knežević
Aleksandar Nađ Olajoš

MULTICULTURAL EDUCATION IN THE INTEGRATIVE TEACHING

Summary

Multiculturalism is the existence of many cultures in a territory, marking the static and quantitative dimension of multiculturalism or cultural pluralism at the same time. In terms of the actual cultural pluralism, multiculturalism is one of the characteristics of each society. Thus understood multiculturalism represents many subcultures, as well as the fact that they belong to the same culture. Teaching the Serbian language and literature in primary and high school contributes to comprehension of multicultural relations and reports, developing intellectual propositions for understanding different cultures, different systems of values, moral and aesthetic categories. Teaching a mother tongue is the most important subject in the school system. In the Serbian language and literature, learners should at the same time develop a linguistic and literary culture. Foreign language teaching is especially suitable for understanding different cultures and cultural forms.

The role of teaching religion in philosophy classes is very important, because it not only teaches us to believe and to know real tradition, but also to give a clear philosophical response to the question on life that is posed among the youth. Religious education should develop moral education that learners must learn about their religious community and nurturing their own religious identity, which of course means knowing and respecting others. Religious education has to be in narrow correlation with other subjects so that they can be comparative and multicultural. In a multicultural environment, the most important role of the educational system according to the requirements of modern society is searching for new ideas and solutions in the classroom. The multicultural context of society imposes the need for learning about different cultures, recognizing and respecting the culture, customs and traditions of ethnic groups, while actively working to reduce prejudice and stereotyping. Multiculturalism will contribute to effective teaching if teaching pervades the whole. Understood in this manner, multicultural education leads to the development of acceptance of diversity among students, tolerance, respect and other positive characteristics.

Key words: multicultural education, language and literature, foreign language, religious courses, integrative courses, correlation/integrative system

Примљен 15. новембра, 2014. године
Прихваћен 17. јуна 2015. године